

$d^6 - d^8$ -елементи
(тріада феруму)

Загальні положення

- Електронна конфігурація:
- Fe $3d^64s^2$, Co $3d^74s^2$, Ni $3d^84s^2$
- Ступені окиснення (стійкість ступеня окиснення +2 зростає, а +3 падає зліва направо)
  - Fe: +2, **+3**, +6
  - Co, Ni: **+2**, +3
- За кислотно-основними властивостями Fe(+2) нагадує Mg(+2), а Fe(+3) – Al(+3). Причина – схожість іонних радіусів (0,92 і 0,86 та 0,79 і 0,68 °А)

Розповсюдження у природі та найважливіші мінерали

4. Fe – 4,65%

22. Ni – 0,015%

30. Co – 0,0037%

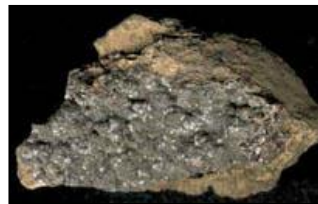
Лімонит

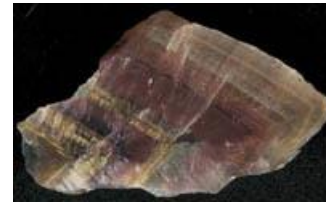
Залізо
самородне

Гематит

Сидерит

Гётит

Гематит Fe_2O_3

Магнетит $(\text{Fe}^{\text{II}}\text{Fe}_2^{\text{III}})\text{O}_4$

Гётит $\text{FeO}(\text{OH})$

Сидерит FeCO_3

Лімонит $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$

Прості речовини

Fe	Co	Ni
Температури плавлення, °C		
1539	1495	1455

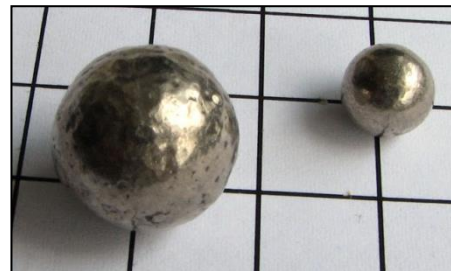
Fe	Co	Ni
У ряду стандартних електродних потенціалів:		
E°, В M ²⁺ /M		
-0,41	-0,28	-0,23
$M + 2H_3O^+ = M^{2+} + H_2\uparrow + 2H_2O$		

Залізо

Кобальт

Нікель

Прості речовини

- пірофорність високодисперсних порошоків (здатність твердого матеріалу у подрібненому стані до самозаймання на повітрі за відсутності нагрівання):

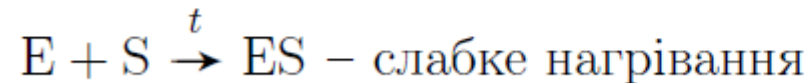
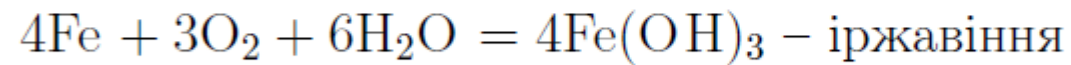
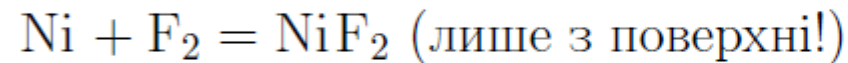
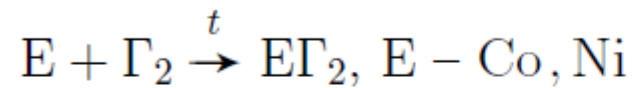
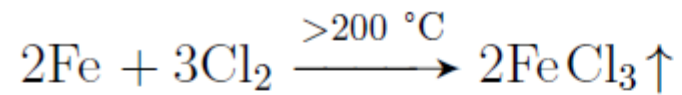
- електронегативність

	VIII B 1	VIII B 2	VIII B 3
Zn 1,66	Fe 1,64	Co 1,70	Ni 1,75

Прості речовини

➤ Метали виявляють активність при нагріванні:

H_2 поглинається металами у помітних кількостях (каталіз!)

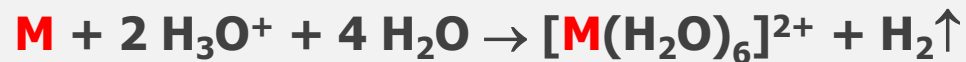
Прості речовини

Взаємодія з O₂:

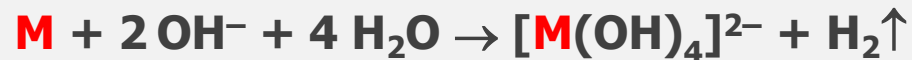

У ряду потенціалів: Ga, Fe, Cd ... Co, Ni ... Sn... H

Взаємодія з кислотами-неокисниками:

С концентрованими розчинами лугів (Fe, Co):

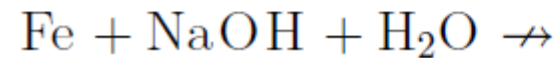
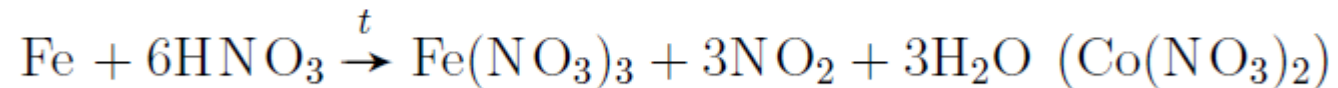
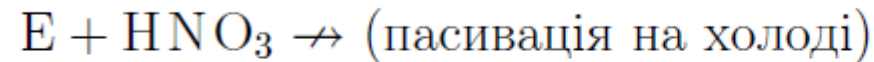
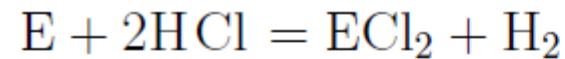
↓↑

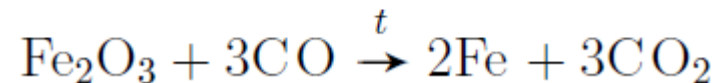
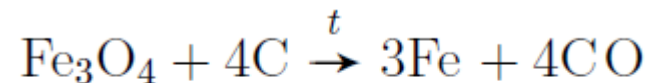
Прості речовини

- В кислотах-окисниках на холоді Fe, Co та Ni пасивуються, а з лугами не реагують через основний характер оксидів металів

- Одержання – відновлення оксидів:

Прості речовини

Карбон розчиняється у залізі:

- до 0,2% C – м'яке залізо
- 0,2 – 1,7% C – сталь
- 1,7 – 5% C – чавун

Доменний процес – одержання чавуну з оксидів Fe

Мартенівський і конверторний процеси – одержання сталі

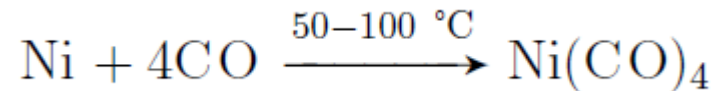
Властивості сталі залежать від термічної обробки: гартування та відпускання

Одержання Co і Ni – складний процес. На кінцевому етапі оксиди металів відновлюють коксом; одержаний метал очищують електролізом

Сполуки E (0)

- Карбоніли: $\text{Fe}(\text{CO})_5$, $\text{Co}_2(\text{CO})_8$, $\text{Ni}(\text{CO})_4$
- Найлегше утворюється карбоніл ніколу:

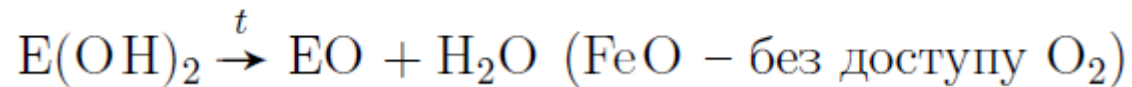
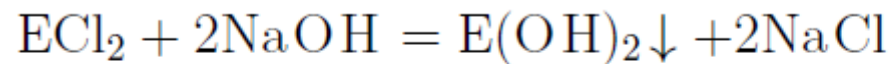
Використання

- одержання чистих металів розкладом карбонілу
- нанесення металічних покриттів при розкладі
- $\text{Co}_2(\text{CO})_8$, $\text{Ni}(\text{CO})_4$ – каталізатори
- розділення Co і Ni: $\text{Co}_2(\text{CO})_8$ менш леткий, ніж $\text{Ni}(\text{CO})_4$

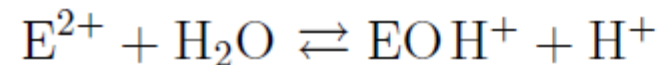
Сполуки E (+2)

- Стійкість сполук збільшується від Fe до Ni
- Одержання: розчинення металів у кислотах

- Гідроксиди – слабкі, тому солі гідролізовані

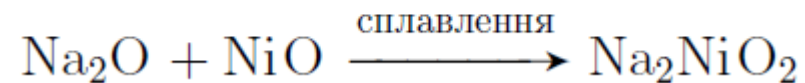
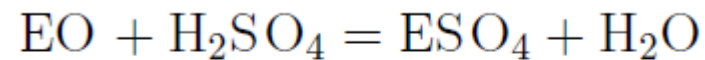

продукти гідролізу – комплекси типу $Ni_3(OH)_3^{3+}$

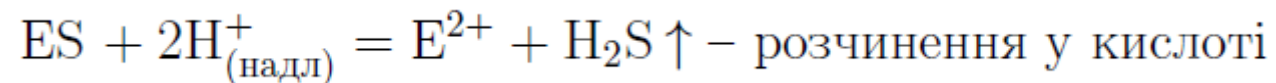
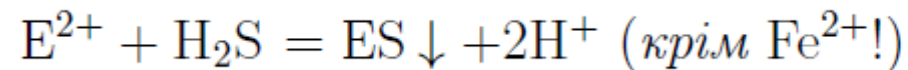
Сполуки E (+2)

- Оксиди і гідроксиди – основні, аніонні сполуки отримують у жорстких умовах

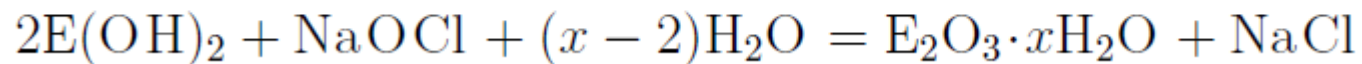
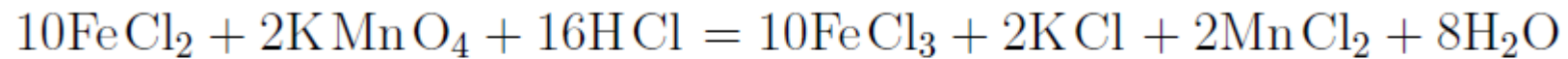
- Сульфіди одержують осадженням

Сполуки E (+2)

- Лише Fe (+2) виявляє помітні відновні властивості. Сполуки кобальту (+2) та нікелю (+2) окиснюються лише сильними окисниками

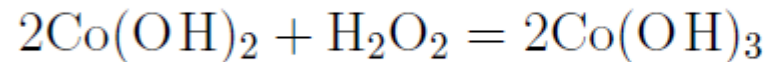
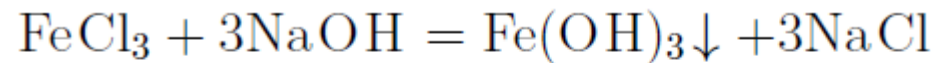

- Ця реакція є основою кількісного визначення солей Fe (+2) методом перманганатометрії.
- Fe(II) утворює солі майже з усіма аніонами.

Сполуки E (+3)

- Сполуки характерні для феруму і, частково, кобальту. З похідних нікелю (+3) стійкими є лише комплекси
- Одержання гідроксидів

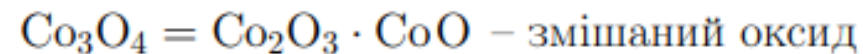
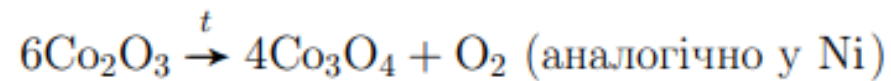
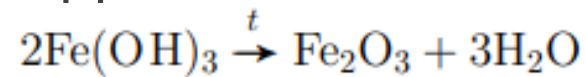

- Виділити E_2O_3 для Co і Ni не вдається

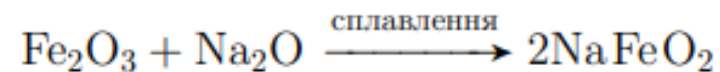
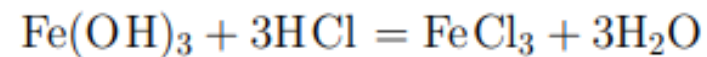
Сполуки E (+3)

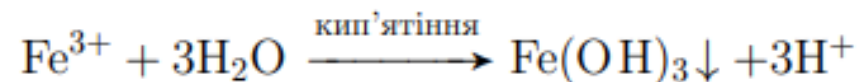
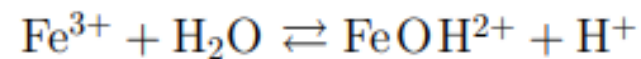
➤ Змішані оксиди

➤ Гідроксиди E(+3) мають амфотерний характер

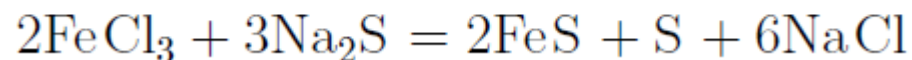
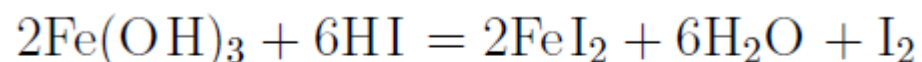
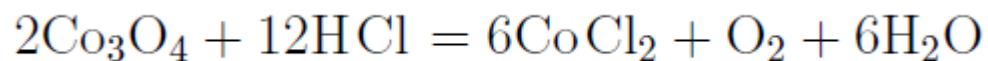
➤ $\text{Fe}(\text{OH})_3$ – слабка основа, солі гідролізовані

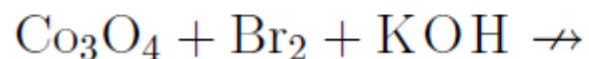
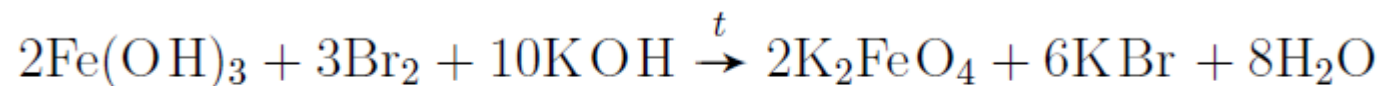
Сполуки E (+3) та Fe (+6)

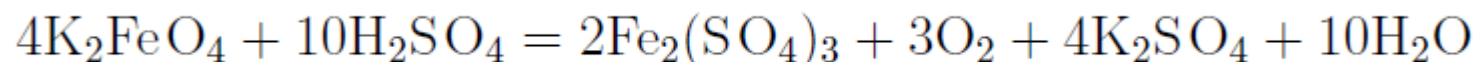
- Сполуки Co(+3) та Ni(+3) – сильні окисники, Fe (+3) – ні (окиснює I⁻, S²⁻)

- Fe(+3) можна окиснити у сильно лужному середовищі

- Ферати (+6) – більш сильні окисники, ніж манганат (+7)

Комплексні сполуки

➤ Аквакомплекси $[E(H_2O)_6]^{2+}$

Fe(+2)	Co(+2)	Ni(+2)
блідозелений	рожевий	зелений

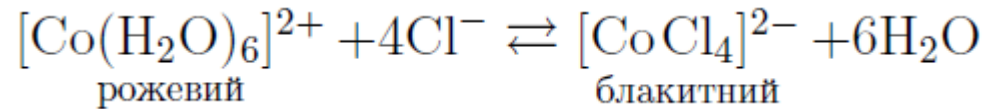
➤ Поширеною сіллю є $(NH_4)_2Fe(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$ – сіль Мора, вона стійкіша до окислення киснем повітря, ніж сіль $FeSO_4 \cdot 7H_2O$ – стабілізація нижчого ступеня окиснення

	КЧ	Приклади
Fe ^{II}	6	$[Fe(H_2O)_6]^{2+}$
Fe ^{III}	6	$[Fe(H_2O)_6]^{3+}$
Co ^{II}	4	$[CoCl_4]^{2-}$
Co ^{II}	6	$[Co(NH_3)_6]^{2+}$
Co ^{III}	6	$[Co(NH_3)_6]^{3+}$
Ni ^{II}	4	$[Ni(CN)_4]^{2-}$
Ni ^{II}	6	$[Ni(NH_3)_6]^{2+}$

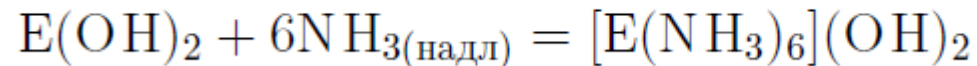
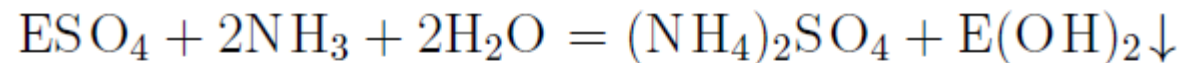
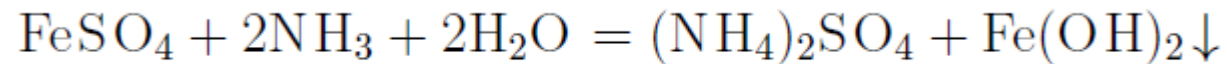
Комплексні сполуки

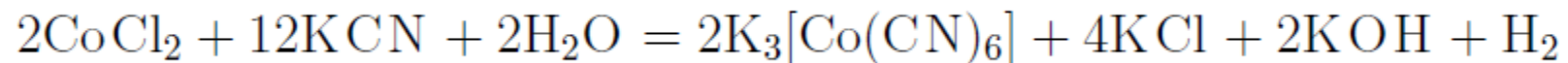
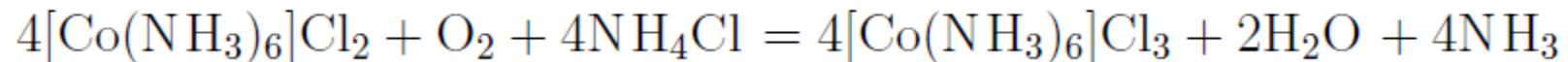
- $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ - використовують як гігрометр

- Амоніачні комплекси нестійкі для Fe та характерні для Co і Ni

- У комплексах Co (+3) більш стійкий, ніж у простих сполуках

Комплексні сполуки

- Найбільш стійкі – ціанідні комплекси

$K_3[Fe(CN)_6]$ – червона кров'яна сіль

$K_4[Fe(CN)_6]$ – жовта кров'яна сіль

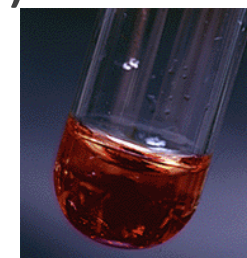
- Якісні реакції

$K_3[Fe(CN)_6] + Fe^{2+} = KFe[Fe(CN)_6] \downarrow + 2K^+$ (турнбулева синь)

$K_4[Fe(CN)_6] + Fe^{3+} = KFe[Fe(CN)_6] \downarrow + 3K^+$ (берлінська лазур)

$Fe^{3+} + 6CNS^- = [Fe(CNS)_6]^{3-}$ (темно-червоний)

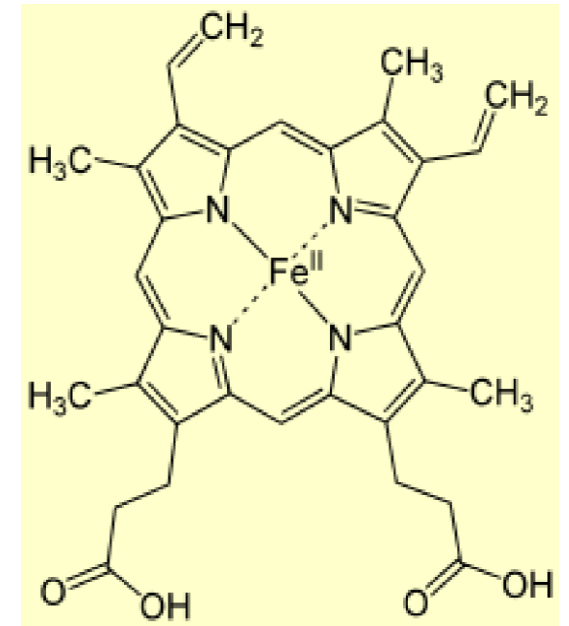
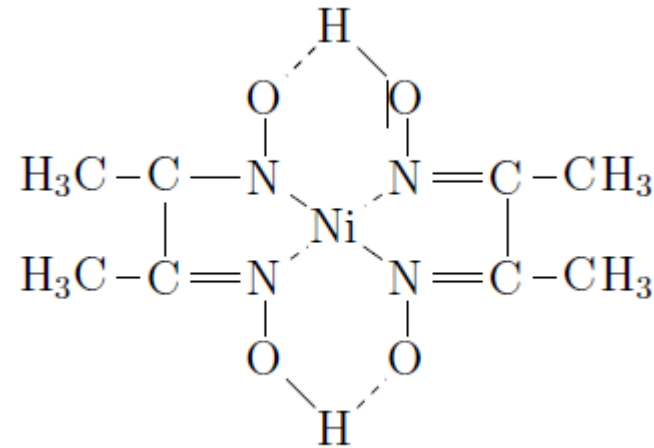

Комплексні сполуки

- Якісна реакція на іони Ni (+2) – взаємодія з диметилглюксимом (реакція Чугаєва)

Диметилглюксимат
ніколу $(C_4H_7O_2N_2)_2Ni$

Гемоглобін

Використання сполук Fe, Co та Ni

Ферум

- Різноманітні чавуни та сталі, зокрема нержавіючі, є основними конструкційними матеріалами сучасної промисловості.
- У обмежених кількостях карбонільне залізо знаходить використання як каталізатор.

Кобальт

- Сполуки кобальту використовують як синій пігмент при виготовленні фарб.
- Кобальт - компонент потужних постійних магнітів.
- Як каталізatori сполуки кобальту відомі для певних органічних реакцій.

Нікель

- Більша частина нікелю йде на виготовлення спеціальних сплавів (ніхром, нейзильбер, монель-метал тощо).
- Нікель використовують у роботі з деякими агресивними речовинами, зокрема з F_2 та розплавленими лугами.
- Як каталізатор при гідруванні ненасиченої рослинної олії використовують порошкоподібний нікель.
- Ni - складова частина залізно-нікелевих акумуляторів.
- Декоративні нікелеві покриття використовують у побуті.